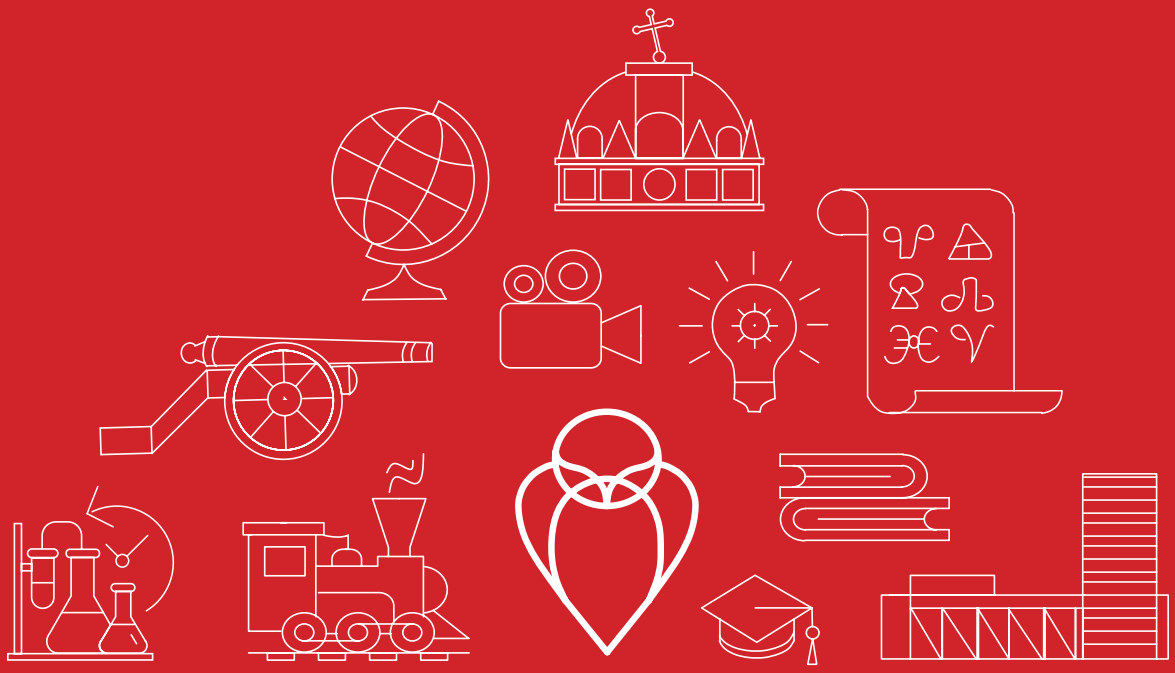

Historický ústav
Strategický plán na roky 2023 - 2030

Obsah

Financovanie priorít ústavu 4
Vnútorná organizácia výskumu na ústave 4

Prioritné výskumné témy na roky 2023 - 2030

Aktuálne výskumné priority a projekty v štádiu realizácie 6
- Premeny mocenských štruktúr a konštrukcia identít privilegovaných vrstiev v Uhorsku 8
- Dejiny historiografie na Slovensku 10
- Spoločnosť na Slovensku v ére modernity. Emancipácia ľudových vrstiev v spoločenskom, politickom a kultúrnom živote 11
- Cestovanie, transfer informácií, kultúrnych modelov, znalostí a spoločenské mobility 13
- Moderné a postmoderné mesto 15

Perspektívne výskumné priority 2023 – 2030 16
- Ungaria reflorens: medievalizmus a modernizmus v období raného novoveku 18
- Sociálna exklúzia/inklúzia a sociálna kohézia 20
- Kolektívne frustrácie, fóbie, nenávisť a násilie v medzivojnovej a vojnovej spoločnosti 21
- Obnova krajiny a spoločnosti po vojnových konfliktoch 23
- Dedičstvo sociálneho štátu a povojnový modernizmus 24
- Hospodárske dejiny Slovenska v 20. storočí 26

Inštitucionálne strategické výzvy 28
- Medzinárodná výskumná spolupráca 30
- Publikačná stratégia 31
- Spoločenský impakt a verejné pôsobenie 32
- Personálna politika a kariérny rast 33
- Doktorandské štúdium 34

Od konca roka 2022 prebiehal na Historickom ústave neformálny konzultačný proces, ktorého cieľom bolo podnietiť diskusiu o **vedeckej koncepcii ústavu a pripraviť nový strednodobý strategický plán** na obdobie rokov 2023 – 2030. Dokument vznikal v období, keď ústav prechádzal paralelne dvoma procesmi akreditácie, komplexnej – realizovanej medzinárodným metapanelom v rámci Slovenskej akadémie vied a periodickej akreditácie pod gesciou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu, ktoré sa týkali hodnoteného obdobia 2016 – 2021, resp. 2015 – 2020. V oboch evaluáciách HÚ preukázal „sériou vysokokvalitných výskumných projektov európskeho štandardu" a „vynikajúcimi publikačnými výstupmi" líderskú pozíciu medzi pracoviskami historického výskumu na Slovensku, ako aj medzi humanitnými a spoločenskovednými ústavmi SAV. V strategickom pláne sme sa snažili v maximálnej miere nadviazať na pozitívne hodnotiace závery, ale aj na kritick é podnety a odporúčania zahraničných expertov.

Rovnako ako iné vedeckovýskumné organizácie prechádzame obdobím hlbokých, externe riadených zmien. Vyrovnávame sa s dôsledkami pandémie COVIDU 19 a geopolitickej nestability, čelíme rastúcej inflácii a finančnej neistote. Uvedomujeme si, že viac ako inokedy je nevyhnutné obmedzené finančné zdroje využívať rozumne a efektívne.

Strategický plán pripravila (a schválila) vedecká rada v spolupráci so správnou radou a vedením Historického ústavu. Je výsledkom diskusie, ktorá prebiehala v rámci jednotlivých oddelení a projektových skupín. Do jeho výslednej podoby boli zapracované i odporúčania medzinárodného poradného zboru. Strategický plán vychádza z právneho rámca definovaného Zakladacou listinou HÚ SAV, v. v. i., Osvedčením o spôsobilosti vykonávať výskum a vývoj vydaným HÚ SAV Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR a je v súlade so štatútmi ústavu.

Vedecká rada HÚ bude na plnenie strategického plánu dohliadať a v prípade potreby ho môže aktualizovať. Pri manažovaní výskumu **bude využívať nasledujúce nástroje**: a) **pri posudzovaní a schvaľovaní nových projektov bude jedným z hlavných kritérií ich kompatibilita s prioritnými výskumnými témami**; b) **pri vypisovaní a schvaľovaní tém doktorandského štúdia sa budú zohľadňovať prioritné témy**; c) **úspešných doktorandov týchto tém bude ústav podľa finančných možností prijímať na miesto vedeckého pracovníka.**

Financovanie priorít ústavu

Na finančné riadenie ústavu dohliada správna rada, ktorá je zodpovedná za dohľad nad financovaním HÚ a schvaľuje jeho finančný plán na najbližších tri až päť rokov. Činnosť SAV, a teda aj HÚ, sa opiera o každoročne schvaľovaný rozpočet. Realizácia perspektívnych výskumných priorít ústavu je neoddeliteľne spojená s ich financovaním prostredníctvom domácich a/alebo zahraničných projektových schém. Toto financovanie pokrýva výdavky, ako sú preklady, publikácie, krátkodobé výskumné cesty a účasť na vedeckých konferenciách. Iniciatívy, ako napr. Program doktorandského štúdia a Rozvoj kariéry sú čiastočne financované z rozpočtu SAV a z finančných rezerv ústavu. V dohľadnej budúcnosti bude financovanie inštitútu závisieť predovšetkým od národných projektov. Napriek tomu sa HÚ musí zamerať aspoň na čiastočnú diverzifikáciu svojich zdrojov príjmov. Európske, medzinárodné a bilaterálne projekty rôzneho druhu budú v tomto procese zohrávať kľúčovú úlohu spolu so zdrojmi z Plánu obnovy a udržateľnosti pridelenými Slovensku od EÚ.

Vnútorná organizácia výskumu na ústave

Historický ústav je najväčšou inštitúciou historického výskumu na Slovensku a má tradíciu od roku 1943. Z organizačných, administratívnych a priestorových dôvodov sa ústav vnútorne člení na sedem oddelení, ktoré vychádzajú z aktuálneho chronologického a tematického (Oddelenie dejín vied a techniky a Oddelenie architektúry) výskumného zamerania jednotlivých pracovníkov. Výskum v ústave sa však prioritne realizuje na báze projektov, predovšetkým v rámci domácich projektových schém (APVV a VEGA). Projektové tímy sú zostavované zodpovednými riešiteľmi naprieč oddeleniami, čo je z hľadiska flexibility a efektivity výskumu ako i stimulovania tvorivej diskusie vo vnútornom i externom prostredí optimálnym riešením.

Schvaľovanie predložených projektov a ich záverečné hodnotenie patrí do kompetencie Vedeckej rady ústavu. Vedenie HÚ v spolupráci s Vedeckou radou, vykonáva hodnotenie jednotlivých výskumných pracovníkov. V prípade potreby môže Vedecká rada na tento účel zriadiť ad hoc hodnotiacu komisiu, zloženú z interných a externých členov.

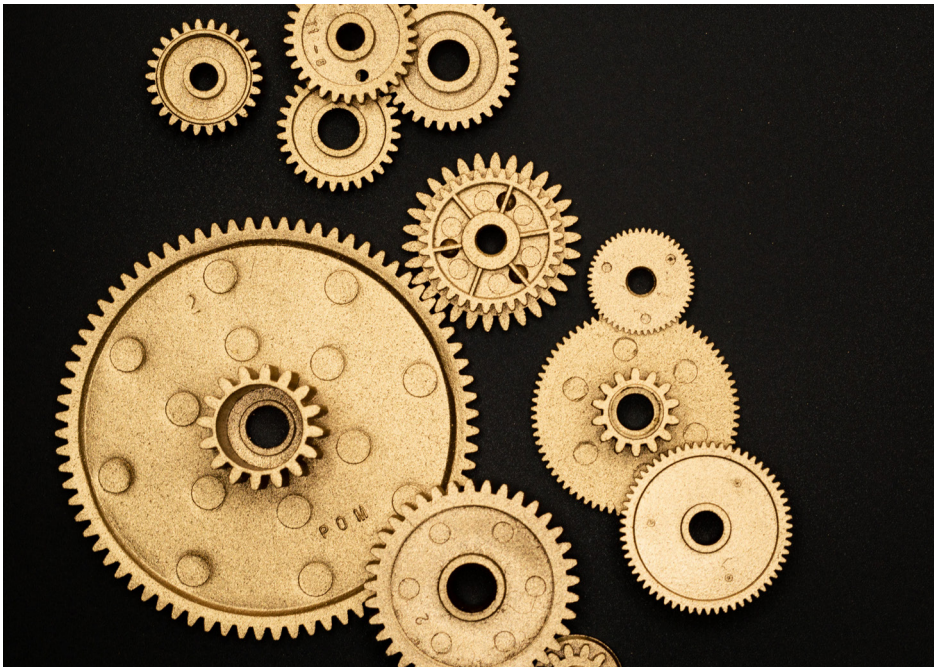

Aktuálne výskumné aktivity ústavu sa odvíjajú od prebiehajúcich projektov a výskumných priorít definovaných v prechádzajúcom strategickom pláne schválenom Vedeckou radou HÚ v roku 2017. Nové prioritné výskumné témy ústavu boli definované tak, aby boli kompatibilné s novým rámcovým programom Horizont Európa pre výskum a inováciu 2021 – 2027, najmä jej klastrom Kultúra, kreativita a inkluzívna spoločnosť. Reflektujú však i špecifické potreby slovenskej historiografie, deficitne spracované problémy a spoločenské procesy. Historický ústav ako najväčšia výskumná inštitúcia v oblasti histórie a príbuzných historických vied má v slovenskom akademickom prostredí osobité postavenie, z ktorého vyplývajú i určité odborné a spoločenské očakávania, ako je napr. príprava moderných syntéz slovenských dejín, spracovanie bibliografie slovenskej historiografie a pod. V oblasti architektonického výskumu plní ústav úlohu národného centra výskumu a dokumentácie moderného architektonického dedičstva a urbánnej histórie na Slovensku. V oblasti kultúrnej diplomacie je HÚ strategickým partnerom Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí a podieľa sa na propagácii slovenských dejín v zahraničí.

Prioritné výskumné témy na roky 2023 - - 2030

Aktuálne výskumné priority a projekty v štádiu realizácie

Premeny mocenských štruktúr a konštrukcia identít privilegovaných vrstiev v Uhorsku

Tento výskum sa zaoberá elitami stredovekého a ranonovovekého Uhorského kráľovstva. Skúma koncept privilegovanej triedy a vznik nových sociálno-právnych kategórií v období od raného stredoveku po raný novovek. Dôraz sa kladie na postupné spoločenské premeny, formovanie nižšej šľachty, vznik aristokracie a vyšších vrstiev mestského obyvateľstva.

Takmer vo všetkých európskych spoločnostiach existovala právne jednotná trieda oficiálne uznávaná ako "šľachta", ktorá mala zreteľné vnútorné rozvrstvenie na základe postavenia, bohatstva a moci. Napriek tomu, že z rôznych spoločenských skupín vznikali súperiace kontraelity, šľachta predstavovala elitu takmer vo všetkých ohľadoch. V zmysle teoretických koncepcií P. Bourdieua šľachta disponovala všetkými formami kapitálu - ekonomickým, sociálnym, kultúrnym a symbolickým, čím získala exkluzívne postavenie v spoločnosti.

Od začiatku 14. storočia prešlo Uhorské kráľovstvo zásadnými zmenami v spoločenskej aj hospodárskej štruktúre. Tieto zmeny, pretrvávajúce až do konca stredoveku, slúžili ako základné východisko neskoršej habsburskej monarchie. Záujem bude smerovať predovšetkým na vznik a vývoj panovníckej moci v stredoeurópskom kontexte a na premeny stredovekej spoločnosti a hospodárstva od druhej polovice 13. až do konca 14. storočia.

Hlavnými témami budú centralizácia kráľovskej moci, šľachta, šľachtické dvory, správa kráľovstva, výkon a prenos prvkov kráľovskej moci a reprezentácia uhorskej politickej elity. Kľúčovým aspektom je kariérny postup, pričom sa budú skúmať možnosti individuálneho mocenského rastu v rámci

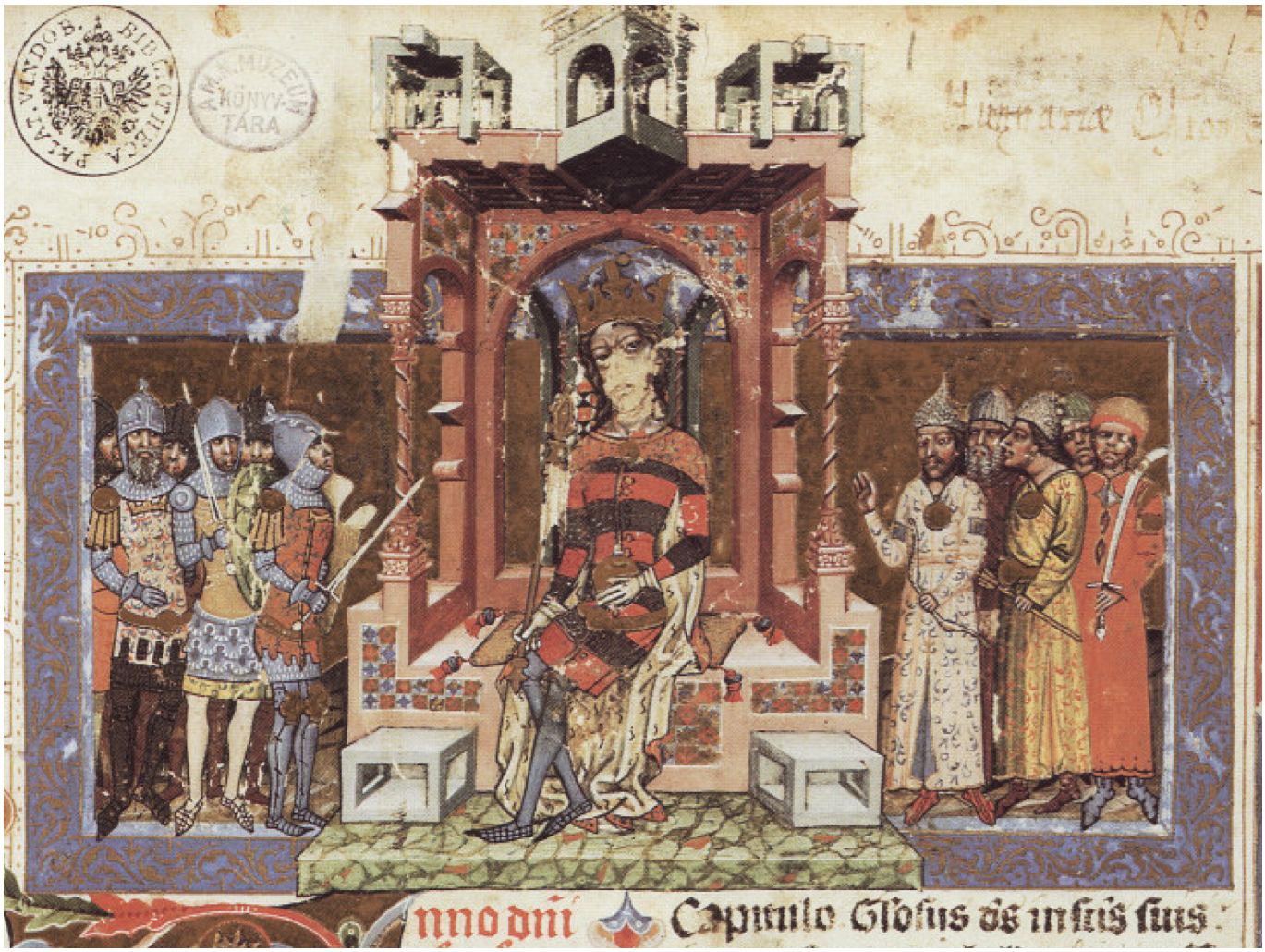

kráľovského dvora a mimo neho, najmä na komitátnych, neskôr stoličných snemoch. Predmetom výskumu bude kariérny postup šľachticov, mešťanov a cudzincov, otázky dedičnosti zastávania týchto úradov a funkcií ako aj úvahami o postavení ich familiárov. Výskum bude zahŕňať diplomaciu a komunikáciu s využitím umelej inteligencie so zameraním na analýzu textu vrátane identifikácie šifrovanej komunikácie. Priority zahŕňajú aj štúdium rodových rolí a skúmanie každodenného života.

Cieľom výskumu je prehodnotenie interpretácie historických procesov a javov spojených so vznikom a vývojom stredovekých a ranonovovekých spoločností. V rámci základného spoločenského rozdelenia na slobodných a neslobodných jednotlivcov existovali špecifické skupiny, ktorých postavenie, povinnosti a práva zostávajú nedostatočne zdokumentované a pochopené.

Výskum sa realizuje v prebiehajúcich projektoch:

- VEGA (2022 – 2025) Stredoveká spoločnosť v Uhorsku (štruktúra, koexistencia a konfrontácia sociálnych skupín do konca 13. storočia)
- APVV The glamour and fall of nobility. Strategies of noble representation in the History of Slovakia (2022 – 2026) zameraný na politickú reprezentáciu panovníka a aristokracie, jej prejavy na ranonovovekých aristokratických dvoroch, na problematiku šľachtických sídiel ako prostriedkov reprezentácie uhorskej politickej elity.
- APVV Crossing the frontiers. The Phenomenon of Mobility in the History of Slovakia (2021 – 2025) venovaný vertikálnej mobilite a problematike familiarity a kariérnych postupov v rámci uhorských aristokratických dvorov, mobilite žien, mobility v mestskom prostredí a v prostredí šľachtických stolíc v období po roku 1526 až do 18. storočia

Na tieto smery výskumu budú nadväzovať ďalšie projekty týkajúce sa formovania uhorskej nobility v 11. – 13. storočí, postavenia kráľovských žien v stredovekej spoločnosti a spoločnosti v neskorom stredoveku.

Dejiny historiografie na Slovensku

Mapovanie dejín historickej vedy na Slovensku v stredoeurópskom kontexte je jedným zo špecifických očakávaní, ktoré sú spojené s výskumnou činnosťou HÚ SAV. Cieľom výskumu je analyzovať vybrané kapitoly a osobnosti historiografie na Slovensku, objasniť v minulosti používané metódy a porovnať ich so svetovou historiografiou (predovšetkým s historiografiou stredoeurópskou). V centre pozornosti bude hlavne vývoj v druhej polovici 19. a najmä v 20. storočí, keď sa slovenská historiografia profesionalizovala. Kľúčovým pojmom je koncepcia národného príbehu v jeho rôznych variáciách. Základnou výskumnou otázkou je problém politizácie histórie a historizácie politiky v rôznych obdobiach vývoja slovenskej historiografie. Výskum je zameraný hlavne obdobia a témy, ktoré v minulosti a v súčasnosti vyvolávali a vyvolávajú najväčšie odborné i spoločenské diskusie.

Hlavná časť výskumu prebieha v rámci projektu APVV History of historiography and thinking about history in Slovakia (2023 – 2027).

Prioritné výskumné témy:

- myslenie o dejinách na Slovensku
- intelektuálny diskurz o slovenskom národnom príbehu
- vývoj konceptu národnej identity
- slovenská marxistická historiografia a jej vývojové fázy
- politická inštrumentalizácia minulosti

Spoločnosť na Slovensku v ére modernity. Emancipácia ľudových vrstiev v spoločenskom, politickom a kultúrnom živote

Masová politizácia je kľúčovým konceptom pre výskum vývoja moderných spoločností. „Zrod občana", teda vstup širokých spoločenských vrstiev do verejného, politického a kultúrneho života v 19. storočí je jednou zo základných podmienok formovania moderných štátov v Európe. S emancipáciou ľudových vrstiev úzko súvisí aj genéza politického nacionalizmu a idea národného štátu. Proces „zľudovenia" politiky mal významný vplyv aj na vývoj kultúry, umenia a architektúry. V týchto oblastiach je stále veľký priestor pre inovatívny výskum. V centre pozornosti sú procesy politizácie a politickej socializácie na území Slovenska v období od začiatku 40. rokov 19. storočia do polovice 90. rokov 20. storočia v kontexte vývoja v strednej Európe. Analýza politickej participácie más nie je obmedzená len na proces demokratizácie politického života. Venuje sa i fenoménu masovej politickej mobilizácie aj v kontexte fašistických a komunistických ideológií a režimov. Oscilovanie medzi etnickým a občianskym princípom v budovaní štátu zohrávalo v dejinách strednej Európy významnú úlohu. Dôležitú úlohu hrá výskum slovenskej populistickej a nacionalistickej mobilizácie po roku 1989. Opiera sa o poznatky z dejín architektúry a urbanizmu, sociológie, politických vied aj dejín umenia.

Hlavná časť výskumu prebieha v rámci prierezového projektu APVV "Political socialization in the territory of Slovakia during the years 1848 – 1993" (2021 – 2025), ktorý chce prekonať chronologickú fragmentáciu súčasného výskumu a poskytnúť nové pohľady na dynamiku politizačných a depolitizačných procesov v kontexte radikálnych geopolitických zmien v strednej Európe. Témou sa budú zaoberať aj dva užšie zamerané projekty VEGA "Úloha meštianstva v modernizačných procesoch pri prechode od stavovskej k občianskej spoločnosti (Uhorsko a Slovensko 1780 – 1918)" (2021 – 2024) a VEGA "Politická mobilizácia, politizácia a politická ľahostajnosť slovenského obyvateľstva, 1848 – 1938" (2023 – 2026).

Cestovanie, transfer informácií, kultúrnych modelov, znalostí a spoločenské mobility

Projekt Vega Cesty a cestovanie v stredovekom Uhorsku analyzuje mobilitu špecifických skupín identifikovateľných v prameňoch. Prvá oblasť záujmu sa týka ciest kráľov a ich kráľovských dvorov pri ich pohybe po krajine. Kráľovské stretnutia a diplomatické cesty, ktoré podnikali vyslanci, ilustrujú praktickú stránku politickej moci v tomto období. Druhá oblasť záujmu skúma ekonomický aspekt cestovania v stredoveku vrátane obchodných ciest a súvisiacej infraštruktúry. Napokon sa výskum zaoberá nábožensky motivovaným cestovaním, pričom skúma púte, pútnikov a pútnické miesta. Projekt si všíma nielen mobilitu obyvateľstva a prenos hmotných statkov, ale aj prenos konceptov medzi dvormi a územiami stredovekej Európy. Na základe prístupu longue durée sleduje uvedené procesy od Veľkej Moravy v 9. storočí cez Uhorské kráľovstvo až po nástup Habsburgovcov.

S konceptom transferu ideí a migrácie pracuje začínajúci výskumný projekt VEGA Transfer ideí a cezhraničné migrácie v rozdelenom svete: aktéri a štruktúry. Spoločnosť v Československu v období štátneho socializmu. V rámci projektu sa analyzujú sociálne a priestorové štruktúry myšlienkových a kultúrnych transferov, skúmajú kontaktné zóny a komunikačné siete ideového transferu vo vedeckej a umeleckej oblasti, v kreovaní historickej pamäte, ochrane životného prostredia a náboženských konceptualizácií v politike a pod.

Na tento projekt, ktorý je zameraný na obdobie studenej vojny budú nadväzovať ďalšie, mapujúce chronologicky staršie obdobia. Skúmané fenomény sú imanentnou súčasťou historického vývoja bez ohľadu na epochu. K týmto fenoménom patria napr. mediálne prezentácie sveta v konkrétnom geografickom prostredí a s nimi priamo súvisiaca tvorba propagandy s cieľom indoktrinácie spoločnosti. Podstatne širší je rámec „vonkajšieho" prostredia (pracovne ho možno definovať ako transnacionálny priestor, alebo „zóny konvergencie"), v ktorom aktéri získavali informácie a odborné znalosti a ktoré následne prinášali do „domáceho" prostredia. Ďalšou výskumnou otázkou je spôsob a miera, v akej penzum znalostí a získaných informácií aplikovali, resp. smeli aplikovať, a adaptovali na lokálne podmienky.

Koncept „transfer informácií a znalostí“ umožní zmapovať dynamiku vývoja verejnej sféry (public sphere), nadnárodné a transnacionálne vplyvy na podobu verejnej sféry a jej premeny počas autoritárskych režimov a po ich zániku (revitalizácia verejnej sféry). Predmetom výskumu budú i formy obchádzania štátom stanovených noriem, import zakázanej lektúry, produkcia „zdola“ (resp. mimo oficiálny „obeh“), podoby cenzúry a autocenzúry od 18. storočia po neskorú modernú dobu, nástroje štátu na reguláciu kultúrneho a vedeckého transferu.

S transferom informácií, kultúrnych modelov, znalostí a pod. sú úzko prepojené spoločenské mobility ako nevyhnutné podmienky pre tento transfer. Potenciál témy migrácií/spoločenských mobilít je podstatne väčší ako slovenskou historiografiou doteraz majoritne reflektované nútené migrácie, deportácie, vnútro- aj mimoštátne presídlenia, čím sa prelína s ďalšou prioritnou výskumnou témou „Obnova krajiny po vojnových konfliktoch“.

Prioritné výskumné témy:

- osídľovanie pohraničných oblastí Československa po vyhnaní nemeckého obyvateľstva 1945/1946.
- pracovné/zárobkové migrácie z územia Slovenska do zámoria od konca 19. do približne prvej polovice 20. storočia a fenomény, ktoré s nimi bezprostredne súviseli (nadobúdanie profesijných zručností, jazykových znalostí migrantov a ich „prenos“ v dôsledku návratovej migrácie (zmeny majetkových pomerov a etnických proporcií v regiónoch/župách Spiš, Zemplín, Šariš).
- výskum návratových migrácií a knowledge transfers, konštituovanie záujmových združení, spolkov, akulturačné procesy a pod.
- sociálne a psychologické dopady migrácií jednak v krajinách (oblastiach) pôvodu a jednak v „prijímajúcich “ oblastiach/štátoch na úrovni „mikro“ (rodina, príbuzní) a „makro“ (obec – okres – kraj/župa – štát)
- návraty utečencov v podmienkach komunistickej diktatúry.

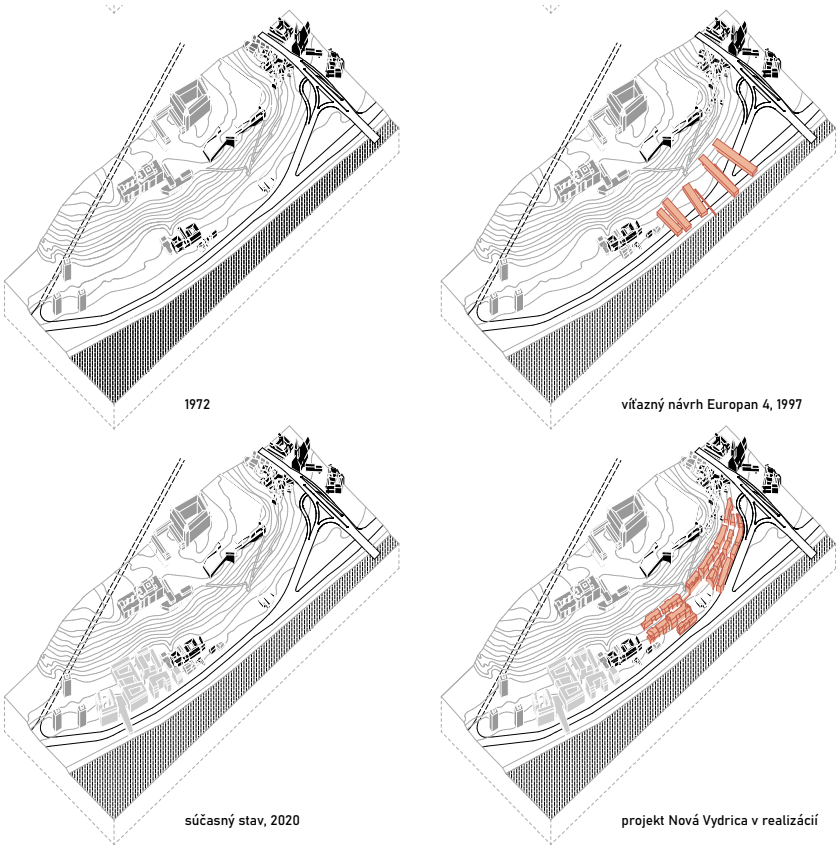

Moderné a postmoderné mesto

Súčasné mesto čelí celému radu výziev. Na jednej strane vychádza z tradície historického spôsobu svojho formovania, no na druhej strane je nútené v dôsledku ekonomického, politického, technologického či sociálneho vývoja sa neustále transformovať. Na zvládnutie tejto transformácie je nevyhnutné vyvíjať nové stratégie, čo si vyžaduje dôkladné poznanie minulosti - urbanistických stratégií a konceptov, ktoré ovplyvňujú jeho súčasnú podobu, no ich dôsledky sa v jeho fyzickej štruktúre mnohokrát prejavili až s odstupom niekoľkých rokov ba až desaťročí. Privatizácia a obrovský tlak kapitálu spôsobili, že výstavba v mestách bývalého komunistického bloku sa v 90. rokoch ocitla mimo odbornej diskusie a minimálne reflektovala verejný záujem. Mestá začali dramaticky meniť svoju podobu. Strácali jedinečnosť a stávali sa generickými produktmi exploatácie a financializácie pozemkov.

Ústav sa systematicky venuje histórii moderného plánovania mesta, identifikácii vlastností, ktoré prispievajú k odolnosti mesta a jeho urbanistickej štruktúry. Pracovníci Oddelenia architektúry na tento účel vyvinuli inovatívnu hybridnú metódu, ktorá spája architektonicko-historický výskum, postupy urbánnej morfológie, architektonický výskum v podobe grafických 2D a 3D zobrazovacích nástrojov a fenomenologický výskum, ktorý slúži na skúmanie vzťahu človeka a mesta. Poznatky získané historickým výskumom miest sa ďalej teoreticky rozvíjajú v reflexii aktuálnych tém rozvoja a plánovania miest, a to predovšetkým v kontexte s prebiehajúcou klimatickou zmenou, krízou bývania a práva na mesto z perspektívy človeka ako i iných sociálnych entít (considering the perspectives of both human and non human entities).

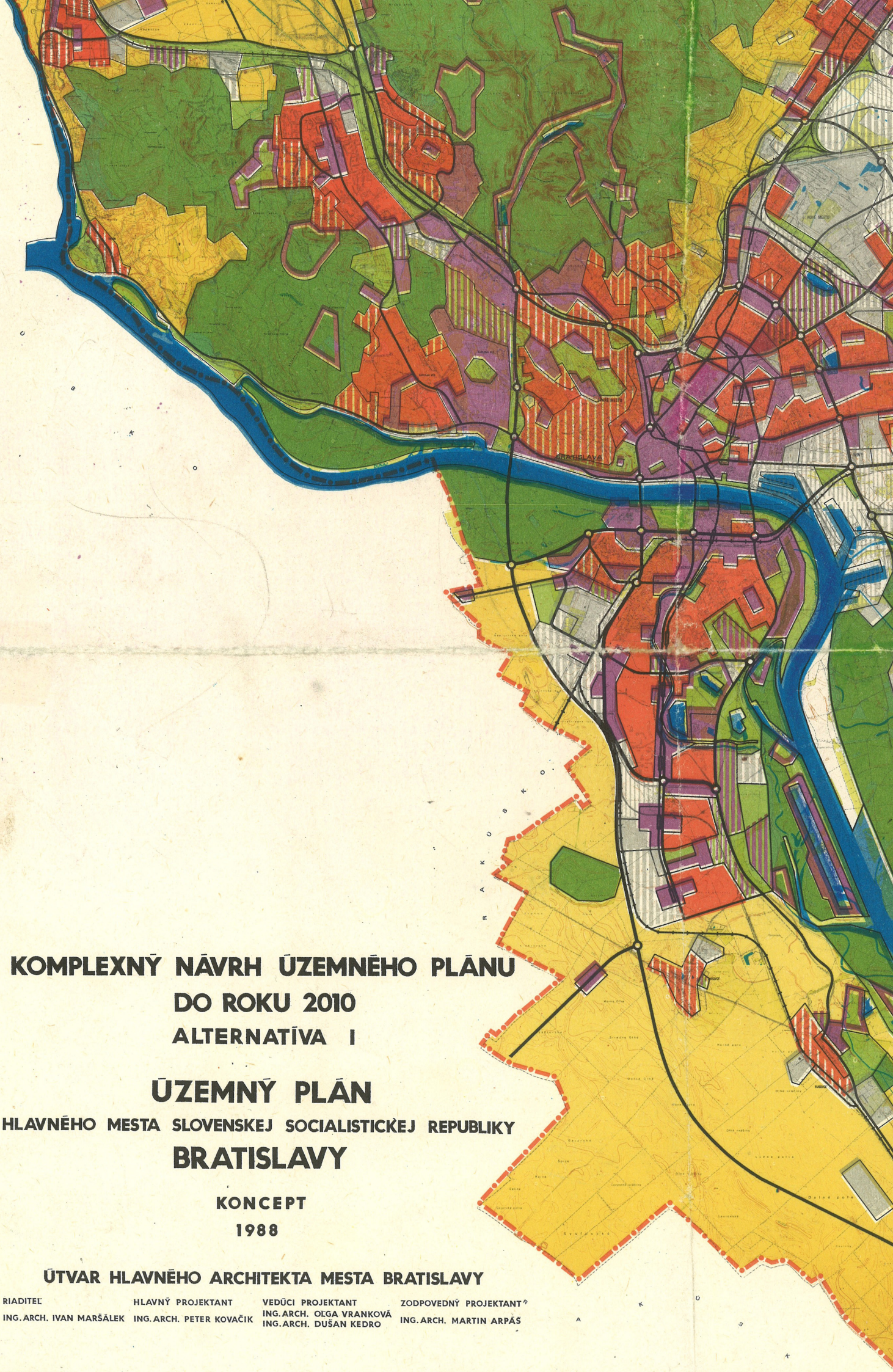

KOMPLEXNÝ NÁVRH ÚZEMNÉHO PLÁNU DO ROKU 2010

ALTERNATÍVA I

ÚZEMNÝ PLÁN

HLAVNÉHO MESTA SLOVENSKEJ SOCIALISTICKEJ REPUBLIKY

BRATISLAVY

KONCEPT

1988

ÚTVAR HLAVNÉHO ARCHITEKTA MESTA BRATISLAVY

RIADITEĽ
ING. ARCH. IVAN MARŠÁLEK

HLAVNÝ PROJEKTANT
ING. ARCH. PETER KOVAČIK

VEDÚCI PROJEKTANT
ING. ARCH. OĽGA VRANKOVÁ
ING. ARCH. DUŠAN KEDRO

ZODPOVEDNÝ PROJEKTANT
ING. ARCH. MARTIN ARPÁŠ

Perspektívne výskumné priority 2023 - 2030

Ungaria reflorens: medievalizmus a modernizmus v období raného novoveku

Bitka pri Moháči (1526) zmenila geopolitickú situáciu v strednej Európe. Historicko-filologický výskum bude skúmať obdobie raného novoveku (1526 – cca 1750) – nielen v rámci Uhorského kráľovstva, ale aj v širšom európskom kontexte – ako obdobie stretávania a prelínania sa stredovekého s novovekým. Novolatinskí autori sa často odvolávali na rané obdobie Uhorského kráľovstva ako na zlatý vek, ktorý bolo potrebné znovu nastoliť. Toto prelínanie stredovekých a novovekých prvkov je zrejmé nielen v historickom myslení, ale preniká aj do celého spektra literárnych žánrov a reflektuje tak európsku "querelle des anciens et des modernes" (spor medzi starými a novými).

Výskum sa zameria na sledovanie vybraných historických procesov, ktoré sa odohrávali po bitke pri Moháči, a to so zámerom pochopiť, ako sa na vzniku a priebehu týchto procesov podieľala kolektívna pamäť moháčskej katastrofy. Hlavným cieľom projektu tak bude preskúmať obdobie raného novoveku na území dnešného Slovenska cez prizmu moháčskej katastrofy – tradičného historiografického medzníka oddeľujúceho stredovek od novoveku. Budeme sa usilovať odpovedať na kľúčovú otázku: "Čo znamenal Moháč pre vývoj Uhorska a územia dnešného Slovenska?" Táto perspektíva si vyžaduje nielen dôkladné pozorovanie procesov kontinuity a diskontinuity, ale aj sledovanie pnutia medzi tradíciou a inováciou v danom časovom rámci.

Výskum dôsledkov a reflexie moháčskej katastrofy prinesie inovatívny pohľad aj na intelektuálny vývoj na území dnešného Slovenska v ranom novoveku. Pojem obsiahnutý v slovnom spojení "Ungaria reflorens" – alebo "Uhorsko opäť rozkvitá" – sa zakladá na dlhoročnom štúdiu latinskej literatúry 17. a 18. storočia. V období osmanskej hrozby a stavovských povstaní sa autori často obracali k počiatkom Uhorského kráľovstva, zameriavajúc sa najmä na svätého kráľa Ladislava, ktorého vnímali ako vzor víťazného bojovníka proti pohanským nepriateľom a symbol prosperity krajiny. V druhej štvrtine 18. storočia však môžeme badať príklon k vytváraniu naratívov, ktoré predznamenávali novú éru rozkvetu a integrácie krajiny. V rámci archetypu ideálneho panovníka sa postava zbožného bojovníka začala nahrádzať inými obrazmi, vrátane obrazu múdreho šíriteľa kultúry a vzdelania, ktorú stelesňoval kráľ Matej Korvín. V oboch scenároch autori vnímali obdobie pred Moháčom ako zlatý vek kráľovstva. Katastrofa pri Moháči v roku 1526 predstavovala rozhodujúci zlom v ich intelektuálnych rámcoch. Túžby po obnove krajiny, vyjadrené v literárnych prameňoch, spájali idealizovaný obraz stredoveku so vznikajúcimi, modernými myšlienkovými prúdmi.

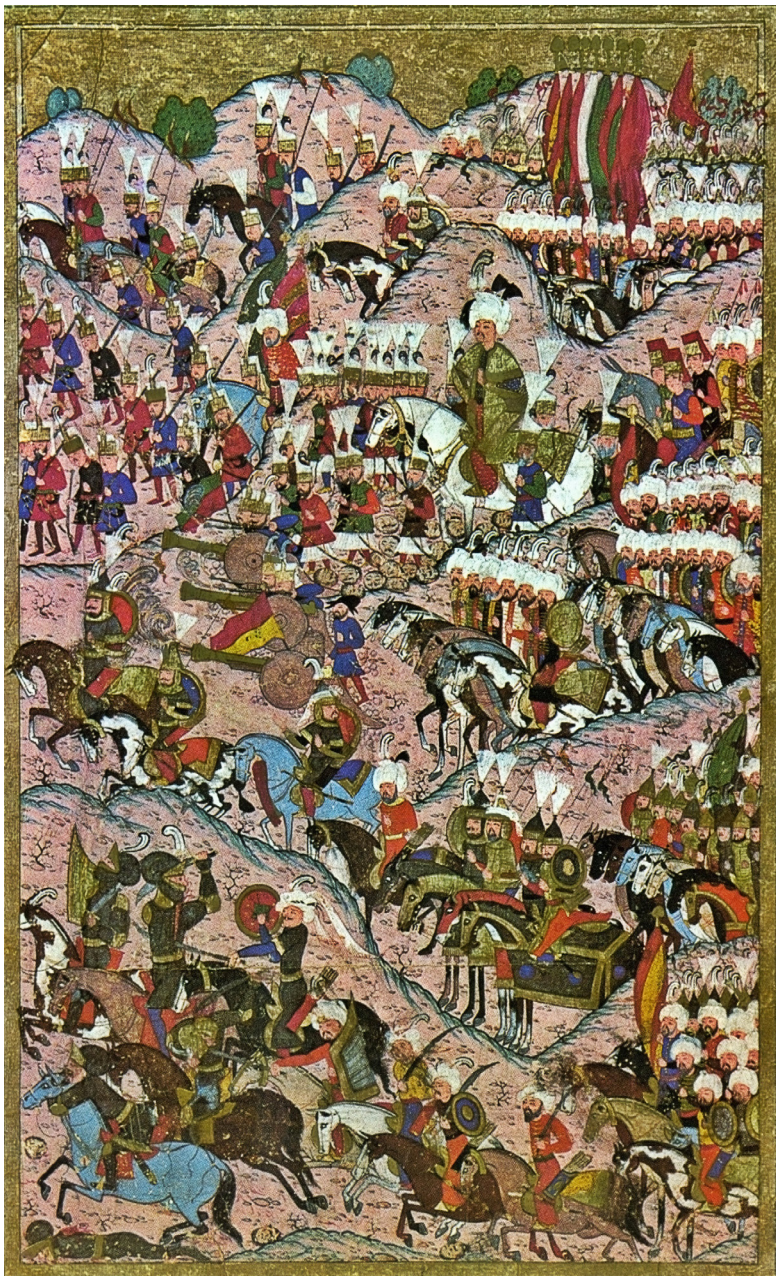

V rámci projektu sa sústredíme na výskum týchto aspektov:

- analýza dobového diskurzu o Moháči a jeho dôsledkoch, ako ho môžeme sledovať na šľachtických dvoroch a v latinskej literárnej produkcii
- skúmanie nemeckej žurnalistiky a osmanskej historiografie 16. storočia a 17. storočia
- štúdium vybraných slobodných kráľovských miest (napr. Bratislava, Trnava, Bardejov, Levoča, Košice, Prešov) a zemepanských miest v kondomíniu, ktoré v 16. a 17. storočí patrili striedavo Uhorskému kráľovstvu a Osmanskej ríši
- analýza fungovania neoakvistickej komisie, ktorá určovala legitímnosť pozemkových nárokov na oslobodených územiach spod osmanskej nadvlády po roku 1683.
- analýza zobrazenia uhorského stredoveku v latinskej literárnej produkcii (vrátane historiografie, panegyrickej literatúry a poézie) z obdobia 16. až 18. storočia v Uhorsku.

Sociálna exklúzia/inklúzia a sociálna kohézia

Sociálna exklúzia/inklúzia a sociálna kohézia sú nielen témami výskumu viacerých humanitných a spoločenskovedných disciplín, ale aj pojmami, ktoré v posledných desaťročiach ovládli diskurz Európskej únie. Názory na používanie konceptu sociálnej exklúzie/inklúzie či kohézie však nie sú jednotné ani v akademickej obci, ani v oblasti sociálnej politiky a ich teoretická konceptualizácia nie je doposiaľ ustálená. Sociálna exklúzia a inklúzia sú skúmané ako fenomény charakteristické pre povahu spoločnosti aj ako politické idey, vrátane výsledkov ich aplikácie vo verejných politikách. Takto zadefinovaný koncept umožňuje skúmať nielen exklúziu podmienenú sociálnou a spoločenskou nerovnosťou, ale aj rôzne formy vyčleňovania, ktoré súviseli s budovaním štátu a presadzovaním jeho jednotiacej idey, s procesom sociálnej disciplinizácie a pod. Snaha štátnej moci dosiahnuť a posilniť jednotu štátneho celku viedla k rôznym formám exklúzie či marginalizácie tých, ktorých vnímala ako jej reálnu či potenciálnu hrozbu. S tým súvisela exklúzia celých skupín obyvateľstva na základe ich konfesionálneho, národnostného, rasového či triedneho pôvodu.

Výskum sa bude zameriavať na meniace sa podoby inklúzie v širšom než sociálnom a ekonomickom rozmere a snahy o dosiahnutie kohézie bude skúmať z diachrónnej perspektívy:

- náboženské konverzie, ich vynucovanie štátom a lokálnymi spoločenstvami
- inklúzia detí formou vzdelávania od školskej reformy Márie Terézie až po vzdelávanie v časoch socializmu
- politiky identít, sociálne kategorizácie a identifikácie v súvislosti s integráciou, exklúziou a dosahovaním sociálnej kohézie
- sociálna inklúzia – rôzne formy pomoci, ktoré umožňovali sociálne ohrozeným osobám prístup k vzdelaniu, práci, bývaniu, sociálnej či zdravotnej starostlivosti
- emigranti, azylanti, ich podpora, začlenenie, asimilácia
- historická kriminológia a sociálne aspekty súdnictva, začleňovania prepustených a amnestovaných väzňov do spoločnosti
- rodové dejiny – vo všeobecnosti bude stratégiou sledovať a skúmať aj rodové aspekty pri tých výskumných témach, kde to bude mať relevanciu
- ženy z „polosveta" (prostitútky, konkubíny, milenky, kráľovské favoritky a luxusné spoločníčky.

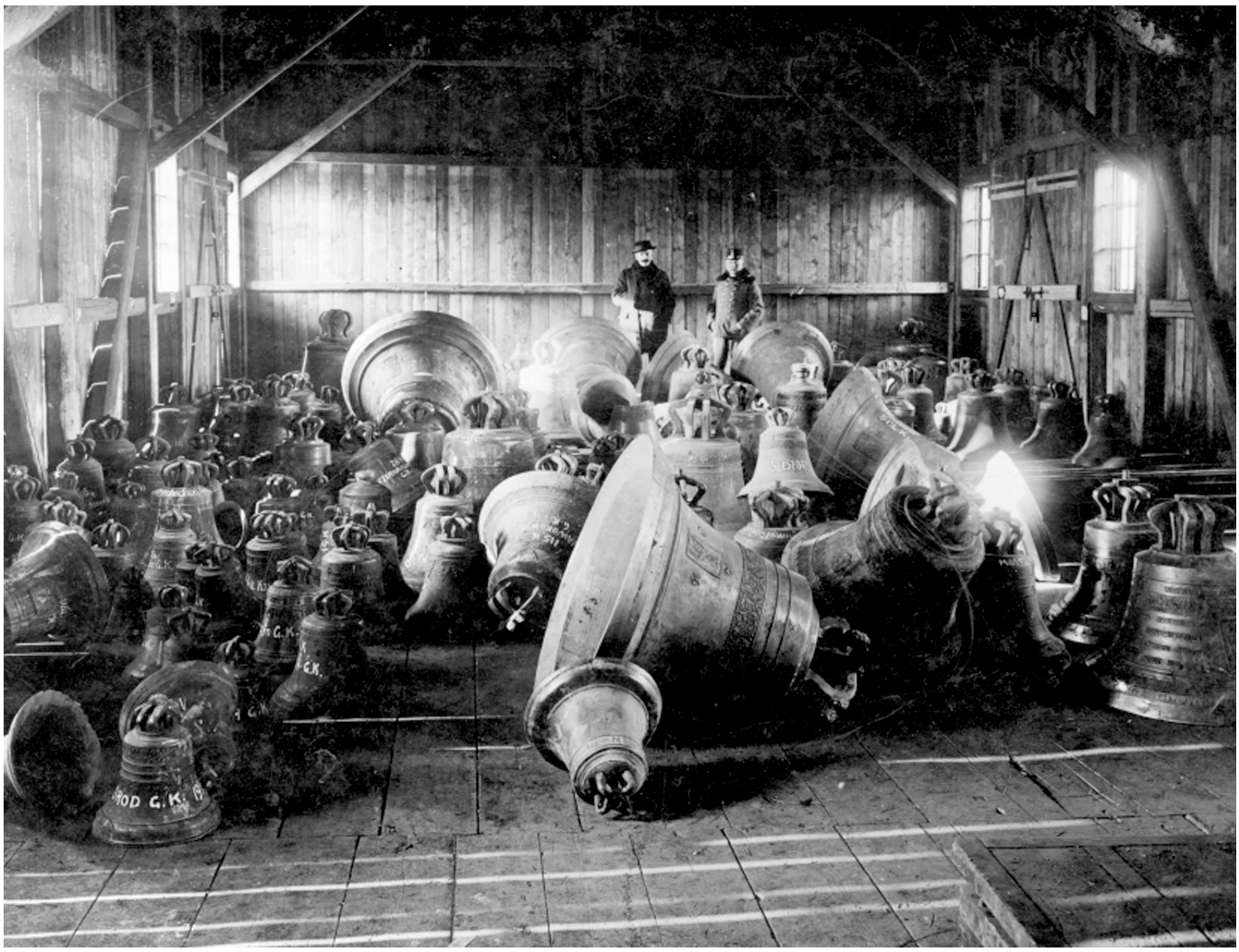

Kolektívne frustrácie, fóbie, nenávisť a násilie v medzivojnovej a vojnovej spoločnosti

Rozpad tradičného systému autorít, uvoľnenie sociálnej disciplíny a kontroly a neistota, ktoré prinášali modernizácia, sprievodná liberalizácia a demokratizácia spoločnosti, vytvárali podmienky na politickú inštrumentalizáciu najrôznejších kolektívnych (sociálnych) emócií. Vojna, vznik demokratickej republiky a povojnová kríza, hospodárska kríza a kríza demokracie prechádzajúca do ďalšieho vojnového a povojnového rozvratu vytvorili živnú pôdu na manifestovanie a eskalovanie kolektívnych fóbií, frustrácií a hnevu, na šírenie nenávistných naratívov. Stávali sa kľúčovou súčasťou prejavov na jednej strane kolektívneho násilia, na druhej strane jeho schvaľovania a otvorenej podpory v politickej sfére. Prejavovali sa v podobe inklinácie k radikálnym názorom, ideológiám a hnutiam. Formovali „emocionálne komunity", ktoré výrazným spôsobom poznačili politiku a verejný život na Slovensku.
Spoločenský vývoj na Slovensku od začiatku prvej svetovej vojny cez medzivojnové obdobie až po koniec druhej svetovej vojny je popretkávaný politikami i udalosťami, v ktorých hrali navzájom prepojené kolektívne fóbie, frustrácie, nenávisť a násilie zásadnú úlohu – od spontánnych výbuchov na sklonku prvej svetovej vojny (vojenské vzbury, pouličné nepokoje, vidiecka revolta, rabovanie a sociálne i nacionálne motivované lynče), cez zrážky davov so štátnou mocou a násilné konflikty a útoky sprevádzajúce politický a verejný život, až po systematickú perzekúciu a organizované násilie režimu voči menšinám vrcholiace počas holokaustu.

Takto nastavený prístup sa bude dotýkať viacerých polí historického výskumu s presahom k interdisciplinarite, od sociálnej psychológie, antropológie, historickej sociológie, cez sociálne a kultúrne dejiny až po politickú históriu a dejiny myslenia. Výskum realizovaný v rámci tohto tematického bloku sa popri analýze starších a revitalizovaných podôb kolektívnych fóbií, frustrácií a nenávistných naratívov sústredí na:

- nové variácie týchto deštruktívnych emócií a sprievodných prejavov a praktík
- kultúrne, ekonomické, sociálne politické a ideologické príčiny kolektívnych. frustrácií, fóbií a nenávisti a ich dopady na spoločnosť, stabilitu lokálneho a celospoločenského poriadku, režimu a štátu.
- podoby kolektívneho násilia (spontánneho i organizovaného) a jeho aktérov v mierovej, vojnovej a povojnovej situácii
- výskum populistických, radikálnych a extrémistických hnutí naľavo i napravo, ktoré šírili nenávistné naratívy voči štátu, režimu a jednotlivým skupinám spoločnosti, v ktorých násilie tvorilo súčasť ich ideológie, identity i politickej praxe.

Obnova krajiny a spoločnosti po vojnových konfliktoch

V rámci tejto prioritnej témy by sa mali skúmať dopady vojnových konfliktov a priebeh povojnovej rekonštrukcie na území Slovenska a v širšom priestore strednej Európy. Prioritne sa budú skúmať vojnové konflikty v 20. storočí, no je tu veľký priestor aj na komparáciu s podobnými procesmi v skorších obdobiach (tatársky vpád v roku 1241, obdobie po tureckých vojnách a hospodárska obnova Uhorska). Východiskom bude poznanie hospodársko-politických a vojenských súvislostí vzniku a priebehu vojnového konfliktu a vplyvu vojenských ťažení a operácii na formovanie vojnového hospodárstva, štátoprávne a hospodársko-politické súvislosti povojnovej rekonštrukcie a obnovy.

V rámci chronologicky široko ponímaného výskumu dejín konfliktov a povojnovej obnovy krajiny a spoločnosti sa výskum bude orientovať na tieto subtémy:

- formy ekonomického nátlaku, vývozno/dovozné obmedzenia, obchodná, menová a colná vojna v stredoveku, novoveku, v 20. storočí
- premeny kolektívnych identít počas a po ukončení ozbrojených konfliktov, prevencia radikalizácie obyvateľstva po ukončení ozbrojených konfliktov
- vojnové konflikty a ťaženia, pohraničné spory, nárokovanie území, legitimizácia bojov v dobových prameňoch (ospravedlňovanie vojny, sakralizácia vojenstva, „spravodlivá" a „nespravodlivá" vojna)
- povojnové usporiadanie: Mier a prímerie, limity a možnosti diplomacie.
- recepcia vojenských konfliktov v dobovej a súčasnej spisbe, reflexia „Moháča", jeho dôsledkov
- spoločenské, ekonomické a politické dopady ozbrojených konfliktov na demografickú štruktúru spoločnosti,
- vplyv vojnového konfliktu a vojnového hospodárstva na technickú základňu ekonomiky (infraštruktúra, priemysel, poľnohospodárstvo, živnosti). Jednostranné zameranie hospodárstva, centrálne riadenie ekonomiky, nehospodárna exploatácia surovinových a ľudských zdrojov
- vplyv vojnového konfliktu, vojnového hospodárstva a rekonštrukcie na sociálne postavenie a zdravotný stav obyvateľstva, obmedzovanie zdrojov základných životných potrieb, regulácia výroby, distribúcie a zásobovania obyvateľstva v rámci vojnového a povojnového viazaného hospodárstva, šírenie podvýživy, chorôb a epidémií (týfus, trachom, tuberkulóza, tzv. španielska chrípka), vojnové zranenia a trvalá invalidita
- zásobovacia situácia na území Slovenska v prvej a druhej vojne na základe opatrení slovenských národohospodárov v rokoch 1939 – 1945. Povojnové opatrenia na zlepšenie zdravotných pomerov (starostlivosť o vojnových poškodencov, príchod Červeného kríža, rôzne nadácie po prvej vojne, penicilínová akcia a zahraničná pomoc po druhej vojne).
- vplyv vojnového konfliktu, vojnového hospodárstva a povojnovej obnovy v rozvoji vedy, techniky, stagnácia niektorých oblastí vedy a techniky počas vojnových konfliktov (napríklad odklad rozvoja televízie a ľudového motorizmu počas druhej vojny.

Dedičstvo sociálneho štátu a povojnový modernizmus

V európskom verejnom priestore čoraz častejšie rezonujú témy udržateľnosti, cirkulačnej ekonomiky a úlohy tvorivých odborov prispieť k zmene v myslení o životnom prostredí. Nová európska iniciatíva pod názvom New European Bauhaus (beautiful - sustainable - together) je jednou z najdôležitejších platforiem, ktoré majú také riešenia kreovať a podporovať. Okrem nadväzovania na inovatívny odkaz legendárnej nemeckej umeleckej školy je podstatnou súčasťou platformy spájanie vedy a výskumu s umením a kultúrou. Práve táto iniciatíva predstavuje významnú zmenu paradigmy aj v oblasti narábania s európskym kultúrnym dedičstvom, osobitne s jeho najmladšou súčasťou.

Druhá polovica minulého storočia je v Európe spojená s budovaním sociálneho štátu a výstavbou jeho hmotnej podstaty, ktorú v prevažnej miere tvoril bytový fond, školské, zdravotnícke a kultúrne zariadenia. Na Slovensku tvorí zároveň výstavba z druhej polovice 20. storočia najväčšiu časť stavebného fondu. Práve urbanistické štruktúry a architektonické diela tejto obrovskej vlny výstavby sú aktuálne najväčšou výzvou na zhodnotenie minulosti novým spôsobom. Spôsobom, ktorý jednoznačne uprednostňuje revitalizáciu a adaptáciu pred deštrukciou. Preto je v súčasnosti nevyhnutné nielen nachádzať nové spôsoby ich revitalizácie a údržby, ale aj identifikovať architektonicko--priestorové a konštrukčné špecifiká.

Výskum sa bude orientovať do týchto výskumných oblastí s potenciálne veľkým sociálnym impaktom:

- identifikácia rozsahu, štruktúry a miery zachovalosti architektúry 60. až 80. rokov 20. storočia, prehĺbenie poznatkov o jednotlivých dielach a urbanistických celkoch a špecifikácia tých hodnôt, ktoré by mali byť predmetom budúcej pamiatkovej ochrany
- analýza dobových teoretických východísk, ako aj politických a spoločenských súvislostí pre vývoj politík sociálneho štátu v architektúre druhej polovice 20. storočia, ktoré sú kľúčové pre definovanie nehmotných pamiatkových hodnôt. Okrem architektúry pre bývanie bude predmetom záujmu široká typologická škála verejnej infraštruktúry (školstvo, zdravotníctvo, kultúra, sociálna starostlivosť, rekreácia…),
- náčrt metodológie pamiatkovej ochrany povojnového modernizmu, a zapojenie sa do diskusii o histórii a teórii pamiatkových a reštaurátorských prístupov a metodík v období po druhej svetovej vojne,
- vytvorenie sofistikovaných mechanizmov hodnotenia povojnovej architektúry, ktoré by slúžili ako východisko pre odbornú činnosť štátnej správy v oblasti pamiatkovej ochrany, v oblasti činnosti stavebných úradov, v oblasti ochrany životného prostredia pri posudzovaní vplyvov výstavby, resp. likvidácie stavieb, ale aj pre odbornú činnosť miestnej správy v oblasti územného plánovania a narábania s existujúcou zástavbou,
- monitoring, digitalizácia a pasportizácia vybraných stavieb, rozšírenie celoslovenskej databázy moderných architektonických diel,
- čiastkovým cieľom tohto výskumu je aj reflexia súčasného prijímania a nakladania s dielami povojnového modernizmu, ako aj historizácia a teoretické uchopenie aktívneho zapojenia odborníkov a verejnosti do ochrany a obnovy dedičstva architektúry sociálneho štátu.

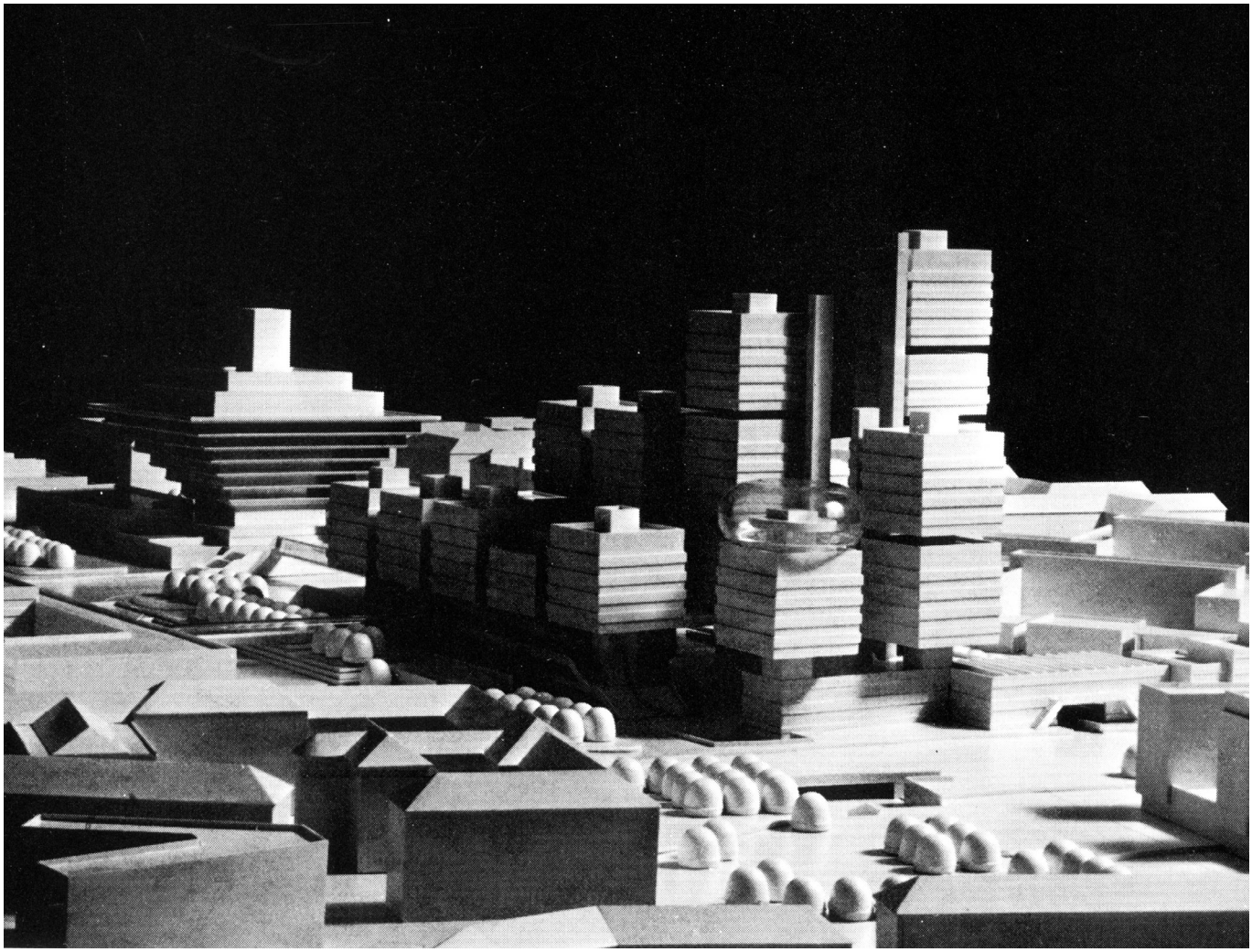

Hospodárske dejiny Slovenska v 20. storočí

„Globálne 20. storočie" osobitne jeho druhá polovica bola pre Slovensko v podmienkach štátneho socializmu a plánovanej ekonomiky érou nie vždy úspešnej a nie vždy „dotiahnutej" implementácie sovietskych modelov z oblasti poľnohospodárstva a priemyslu, najmä ťažkého a chemického. V doterajších výsledkoch historického výskumu v slovenskom prostredí je ťažisko primárne na štatistických ukazovateľoch a politickej sfére rozhodnutí. Chýba reflexia lokálnych fenoménov a špecifík, predovšetkým z hľadiska participácie lokálnych elít a obyvateľov týchto lokalít vo všeobecnosti na upravovaní direktív „zhora". Relevantným aspektom tejto témy je rastúca pozícia expertov, ktorí najneskôr od začiatku 60. rokov 20. storočia získavali vplyv na formovanie konkrétnych štátnych politík. Stali sa tiež kľúčovou zložkou československej snahy o získavanie vplyvu v krajinách tzv. tretieho sveta.

Územie Slovenska bolo od začiatku industrializácie poznačené rozvojom hospodárskych odvetví s veľkou ekologickou záťažou (baníctvo, hutníctvo, magnezitový, celulózovo-papierenský, cementársky a chemický priemysel). Po roku 1945 sa uvedený charakter hospodárstva ešte prehĺbil a pribudli nové odvetvia hutníctva farebných kovov (nikel, hliník), tepelná a atómová energetika, výroba plastov, umelých hnojív, chemických vlákien, ťažké strojárstvo, respektíve zbrojárstvo.

Výskum bude koncentrovaný na rozvoj industrializácie, jej dopady na kvalitu života obyvateľstva a podobu krajiny.

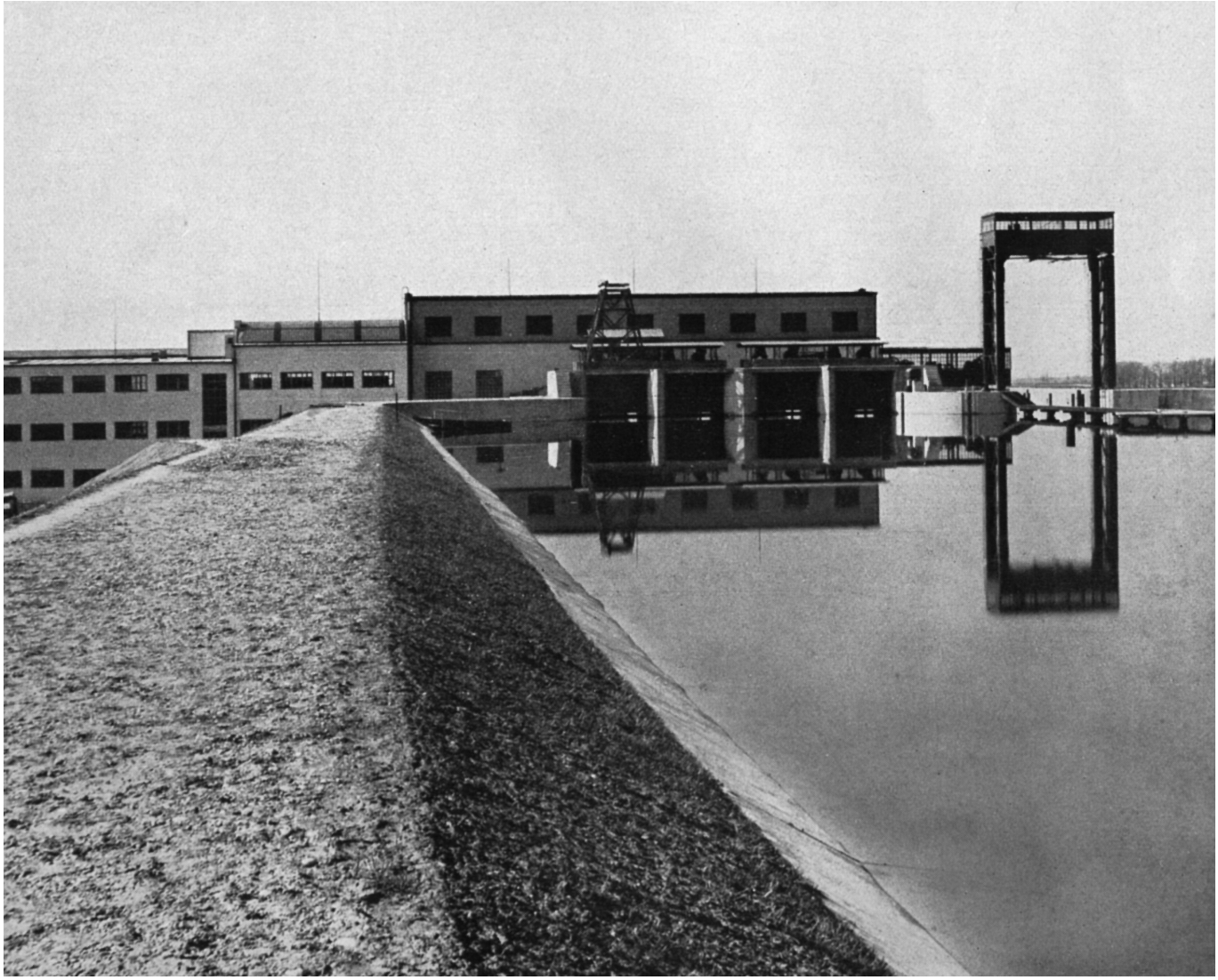

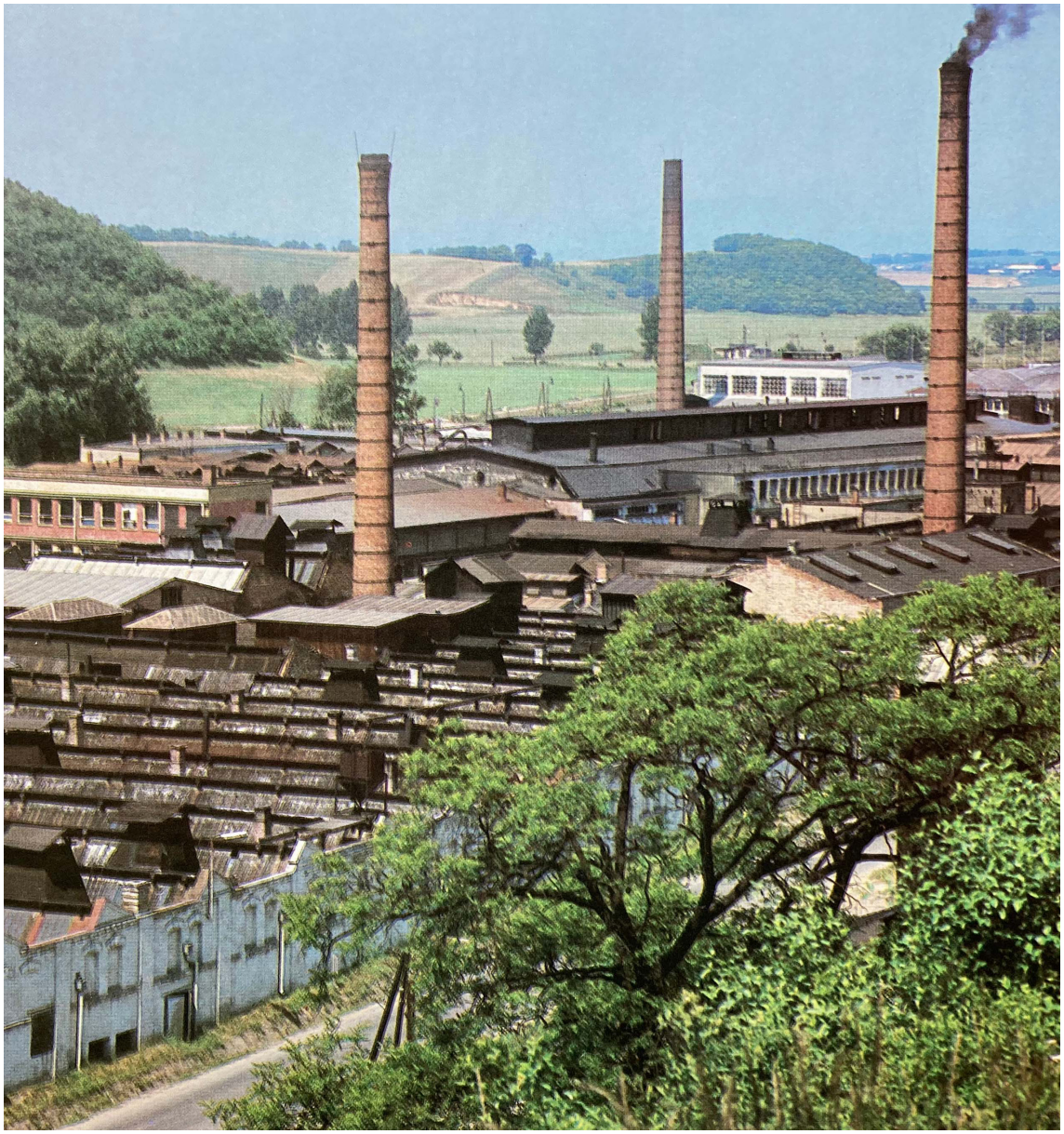

Výskum sa bude orientovať i na tieto okruhy problémov:

- rola expertov, technokratické myslenie a vedná politika v hospodárskom vývoji
- vývoj chemického priemyslu na Slovensku
- plány na „kontrolu a pretváranie prírody" cez veľké stavby socializmu
- budovanie kritickej infraštruktúry
- reakcia na dôsledky socialistickej industrializácie a pretvárania prírody - začiatky cieľavedomej environmentálnej politiky a budovanie inštitucionálnej základne ochrany životného prostredia.
- ochrana prírody, budovania chránených území a parkov

Inštitucionálne strategické výzvy

Medzinárodná výskumná spolupráca

Strategickým cieľom ústavu je prehlbovanie vedeckej spolupráce s domácimi a zahraničnými inštitúciami najmä formou spoločných projektov. Bude sa naďalej zapájať do projektovej schémy Impulz, ktorú zriadilo Predsedníctvo SAV s cieľom lepšej úspešnosti pri získavaní európskych grantov. Pracovníci ústavu sa v predchádzajúcom období stali členmi konzorcií ašpirujúcich o projekty so štrukturálnych fondov EÚ.

- Pri výskumnej priorite Moderné a postmoderné mesto a Dejiny sociálneho štátu a povojnový modernizmus bude ústav spolupracovať s Ústavom pre soudobé dějiny AV ČR, s Fakultou architektúry ČVUT, DOCOMOMO International (Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighbourhoods of the Modern Movement), Fakultou architektúry a dizajnu STU, Pamiatkovým úradom SR, ako aj s neziskovými organizáciami.
- Výskum procesu obnovy spoločnosti a krajiny po vojnových konfliktoch v prvej polovici 20. storočia budú pracovníci ústavu skúmať v spolupráci s Ústavom hospodárskych a sociálnych dejín Karlovej univerzity, s katedrou histórie MU v Brne, s historickými pracoviskami ďalších českých univerzít, ako aj akademických inštitúcií z Maďarska (ELTE), Rakúska (CEU Viedeň, Department of Medieval Studies), Institut für Geschichtswissenschaften und Europäische Ethnologie, Leopold-Franzens-Universität Innsbruck), Slovinska (The Institute of Contemporary History, Slovinská akadémia vied, Študijné centrum pre národné zmierenie, Slovinská Akadémia vied) a Poľska (Inštitút histórie Tadeusza Manteuffela Poľskej akadémie vied). HÚ bude tiež pokračovať v spolupráci s VHÚ a katedrami histórie univerzít na Slovensku.
- HÚ bude rozvíjať spoluprácu s pracoviskami zameranými environmentálne dejiny, historickú geografiu v zahraničí, s Ústavom pro soudobé dějiny AV ČR a s Ústavom hospodářských dějin Ostravskej univerzity, s Collegium Carollinum v Mníchove a prirodzene i s ústavmi v rámci SAV, na filozofických a prírodovedných fakultách univerzít, na vysokých technických školách a v rezortných múzeách doma i v zahraničí.
- HÚ si zachová svoj záväzok podporovať účasť svojich výskumných pracovníkov v nadnárodných akademických sieťach, ako je napr. National Movements & Intermediary Structures in Europe (NISE), Európska sieť holokaustu (EHRI), pracovná skupina pre postsocialistické a porovnávacie výskumy a výskumy v oblasti holokaustu. Memory Studies of the Memory Studies Association (PoSoCoMeS) alebo Kommission für Geschichte und Kultur der Deutschen in Südosteuropa.

Publikačná stratégia

Spolupráca s renomovanými vydavateľskými domami priniesla v predchádzajúcom akreditačnom období pozitívne výsledky. Vyše štvrtina monografií bola vydaná vo svetových jazykoch a v jazykoch relevantných pre Eastern European Studies. V tomto trende chce HÚ pokračovať. Cieľom na ďalšie obdobie je zvýšiť publikačnú aktivitu pracovníkov ústavu v popredných medzinárodných vedeckých časopisoch. Vedecká rada a vedenie ústavu v roku 2022 schválili pravidlá hodnotenia publikačných a ďalších vedeckých výstupov jednotlivcov. Zapracovali do nich publikačné špecifiká humanitných vied a slúžia ako podklad na hodnotenie vedeckých výstupov pracovníkov HÚ SAV.

Opatrenia:

- HÚ vytvorí podmienky na zvyšovanie počtu štúdií publikovaných vo vedeckých časopisoch a kapitol vo vedeckých monografiách publikovaných vo svetových jazykoch (v súčasnosti je to 30 percent).
- Pri príprave projektov bude adekvátna časť financií alokovaná na preklady najkvalitnejších výstupov do angličtiny a ďalších svetových jazykov.
- Ústav sa bude naďalej intenzívne venovať publikovaniu s otvoreným prístupom (Open Access) vždy, keď bude to možné. Obidva hlavné časopisy inštitútu sa riadia štandardom BOAI (Budapest Open Access Initiative) a sú indexované v Directory of Open Access Journals (DOAJ). Podstatná časť publikácií inštitútu je sprístupnená bezplatne na stiahnutie a táto prax bude pokračovať aj v dohľadnej budúcnosti.

Spoločenský impakt a verejné pôsobenie

V súčasnej postfaktuálnej dobe charakterizovanej oslabovaním princípov demokracie je pokračovanie a rozvíjanie verejných iniciatív ústavu veľmi dôležité. Vzhľadom k novým spoločenským výzvam bude narastať potreba aktívneho vstupovania historikov do verejných diskusií, spoluformovania a moderovania diskurzu. Taktiež je potrebné hľadať nové formy na oslovovanie i typologicky nového publika.

Register modernej architektúry oA HÚ SAV

FORUM HISTORIAE

Opatrenia:

- HÚ bude naďalej prehlbovať participáciu pri vytváraní inovatívnych prístupov k popularizácii vedy, pri iniciovaní diskusií, poskytovaní historického poradenstva k otázkam národného a globálneho významu, ako aj v oblasti potierania politického extrémizmu.
- Iniciatívy sa nebudú obmedzovať len na verejné diskusie a prednášky, publikovanie v širokej oblasti platforiem od hlavných médií až po časopisy, ale väčší dôraz sa bude klásť na webové stránky ponúkajúce historický obsah, ako aj na spoluprácu pri tvorbe podcastov a vlogov s historickou tematikou.
- HÚ bude naďalej aktívne využívať sociálne siete na propagáciu svojich výskumných a popularizačných aktivít, s cieľom informovať verejnosť o podujatiach a aktivitách. Rôzne skupiny na FB, ktoré slúžia na podporu Historického ústavu SAV, fungujú už od roku 2009. Od začiatku roku 2024 HÚ SAV spravuje aj svoje instagramové konto.
- Zamestnanci HÚ SAV budú pokračovať v produkcii úspešného historického podcastu v spolupráci s jedným z mienkotvorných denníkov..
- Dlhoročná spolupráca HÚ SAV s verejnoprávnou televíziou a rozhlasom týkajúca sa výroby seriálov popularizujúcich históriu bude pokračovať aj v nasledujúcom období.
- Mimoriadne významnou aktivitou ústavu je Register modernej architektúry. Je súčasťou popularizačných aktivít a zároveň slúži ako jeden z nástrojov na evaluáciu budov pre Ministerstvo dopravy a výstavby a používajú ho aj iné štátne úrady a inštitúcie. Jeho neustála aktualizácia a rozširovanie patrí k prioritám Oddelenia architektúry HÚ SAV.

Personálna politika a kariérny rast

V personálnej politike ústavu je strategickým cieľom zabezpečenie generačnej obmeny a kontinuity vedeckého výskumu. V období rokov 2023 – 2030 bude ústav v optimálnej kondícii z hľadiska vekovej a rodovej štruktúry zamestnancov. Zo zamestnancov výskumu a vývoja je vo veku 25 – 34 rokov jedenásť zamestnancov (7 mužov a štyri ženy). Najsilnejšie je zastúpená kohorta 35 až 44 rokov – 21 zamestnancov (15 mužov a 6 žien) a kohorta 45 – 54 rokov – 19 zamestnancov (9 mužov a 10 žien). Vo veku 55 – 64 rokov je na ústave 13 zamestnancov (7 mužov a 6 žien) a rovnako dvanásť pracovníkov je vo veku nad 65 rokov (4 muži a 8 žien, s úväzkom 0,5 a menej). Z hľadiska rodovej skladby pracovníkov, zastúpenia v rozhodovacích pozíciách ústavu (v správnej a vedeckej rade) má HÚ SAV ambíciu udržať rodovú, generačnú vyváženosť a rovnosť príležitostí. Strategickým cieľom je vytvárať stále kvalitnejšie podmienky na zosúladenie rodinného a pracovného života. Vedenie HÚ SAV vypracovalo komplexný zoznam kritérií prijímania nových zamestnancov: výborná znalosť angličtiny a schopnosť komunikovať v ďalšom relevantnom jazyku, excelentná publikačná činnosť, skúsenosti zo zahraničných pobytov, skúsenosti s prácou na projektoch, schopnosť tímovej spolupráce a prispôsobivosť aktuálnym výskumným prioritám a pod.

Veľmi dôležitým predpokladom získavania kvalitných mladých vedeckých pracovníkov bude pre vedenie ústavu, ale najmä pre predsedníctvo SAV a decíznu sféru zvyšovanie atraktívnosti a finančného ohodnotenia práce v akademickom prostredí.

Opatrenia:

- Ústav bude aktívne vytvárať podmienky na prijatie absolventov zahraničných univerzít.
- Pre získavanie zahraničných výskumníkov na kratšie aj dlhodobé výskumné pobyty bude aktívne využívať rôzne formy mimoinštitucionálneho financovania.
- HÚ bude v maximálnej miere podporovať postdoktorandov a mladých pracovníkov pri uchádzaní o získanie projektov prestížnych grantových schémach (PF MSCA, ERC, Fullbright a pod.).
- Podpora medzinárodného networkingu – HÚ zriadi hosťovský výskumný program pre zahraničných postdoktorandov i vedeckých pracovníkov (Guest Researcher Program of IH SAS).

Doktorandské štúdium

Realizácia doktorandského štúdia je jednou z priorít strategického plánu HÚ. Doktorandské štúdium prebieha na základe zmlúv z Filozofickou fakultou Univerzity Komenského v Bratislave a Filozofickou fakultou Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. HÚ poskytuje nielen školiteľov pre PhD študentov, ale prostredníctvom viacerých svojich pracovníkov poskytuje aj kurzy v oblasti teórie a metodológie historického výskumu a mäkkých zručností (písanie projektov, príprava kurikula a učenie, prezentačné a argumentačné zručnosti/ project writing, preparation of curricula and teaching, presentation and argument skills) pre študentov, ktorí vykonávajú svoje štúdium na HÚ, ako aj pre doktorandov študujúcich na spomenutých fakultách.

V období 2016 – 2022 HÚ každoročne prijímal na interné štúdium troch až štyroch doktorandov na interné štúdium. Vďaka svojmu vedeckému profilu, kvalitnému PhD programu a počtu samostatných a vedúcich vedeckých pracovníkov oprávnených školiť doktorandov predsedníctvo SAV od roku 2023 navýšilo kvótu pre HÚ na šesť interných doktorandov ročne. HÚ bude ďalej zvyšovať kvalitu svojho PhD programu a podnikne opatrenia v štyroch hlavných oblastiach: 1. zvýšenie počtu zahraničných PhD študentov, 2. kontinuálne skvalitňovanie školiteľov a internacionalizácia študijného programu, 3. zintenzívnenie medzinárodnej spolupráce so zahraničnými univerzitami a výskumnými pracoviskami, 4. zefektívnenie realizácie programu.

Opatrenia:

1. Cieľom ústavu v nasledujúcom období bude v plnej miere využívať stanovenú kvótu a prijímať na štúdium excelentných študentov. V doterajšej praxi sa o doktorandské štúdium spravidla uchádzali len študenti z domácich univerzít. V rámci zvyšovania medzinárodnej viditeľnosti ako aj skvalitňovania PhD programu je nutné prijímať aj študentov zo zahraničných univerzít. prostredníctvom: a) propagácie s využitím existujúcich platforiem (Euraxes, H-Soz-Kult a pod.) a sociálnych médií; b) aktívneho vyhľadávania potenciálnych kandidátov PhD. štúdia na univerzitách v zahraničí (formou podpory hosťujúcich prednášok pracovníkov HÚ na univerzitách a pod.); c) doktorandského networking-u
2. HÚ podnikne kroky na zvýšenie kompetencie školiteľov a internacionalizuje svoj študijný program: a) zavedie interný kurz zameraný na prípravu nových školiteľov; b) vedecká rada bude podporovať vypisovanie vedecky atraktívnych a inovatívnych tém s medzinárodným presahom; c) zvýši sa podiel výučby v angličtine; d) bude naďalej klásť vysoký dôraz na podporu zahraničných študijných pobytov doktorandov; e) doktorandi budú podporovaní, aby svoje dizertačné práce písali v angličtine.
3. Posilní medzinárodnú spoluprácu so zahraničnými univerzitami a výskumnými pracoviskami pri školení doktorandov a bude sa usilovať prepojiť svoj doktorandský program s programami ďalších humanitných a spoločenskovedných ústavov SAV: a) HÚ podnikne kroky smerujúce k vytvoreniu nejakej formy spoločných seminárov či „medzinárodnej doktorandskej školy" s univerzitami v stredoeurópskom regióne (ČR, Rakúsko, Maďarsko, Poľsko, Ukrajina a výhľadovo i ďalšie krajiny); b) Zapojenie postdoktorandov (platformy Mladí vedci SAV – Young researchers of the SAS) do vzdelávacieho procesu (tutoring and training)
4. Zefektívni sa realizácia PhD programu: a) HÚ zriadi funkciu koordinátora doktorandského štúdia na HÚ; b) funkciu dôverníka doktorandov (doktorandský ombudsman).

Zdroje fotografií:
s. 4, 6, 9, 30, 34 / pexels.com
5, 12, 14, 15, 16, 19, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 31, 33 / archív HÚ SAV
8, 11 / Chronicon pictum, Országos Széchényi Könyvtár
13, 21 / Wikimedia Commons
18 / Archív mesta Bratislavy
20 / Jorgel Briefe 1847
25, 26, 27 / Archív Vojenského historického ústavu

Historický ústav je aktívny aj na sociálnych sieťach a spravuje 11 online projektov, kde zverejňuje informácie z oblasti historického výskumu, aktivít Slovenskej historickej spoločnosti a vedecko-popularizačnej činnosti:

history.sav.sk

register-architektury.sk
historickycasopis.sk
architektura-urbanizmus.sk
forumhistoriae.sk
historiarevue.sk
historickestudie.sk
slovanskestudie.sk
shs.sav.sk
sdksve.sav.sk
snkh.sav.sk

Historický ústav SAV

@historickyustavsav
@oddelenie_architektury

Historický ústav SAV, v.v.i.
Klemensova 19
814 99 Bratislava
T: 02/5292 5753
E: histinst@savba.sk